

QORAMOLLARNING XULQ-ATVORINI O'RGANISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11392991>

Soyibjonov Axmadullo Toxirjon o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti assistenti.

O'rmonov Abdurasuljon Xasanboy o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti assistenti.

Anotatsiya

Etologik ko'rsatkichlardan oqilona foydalanish asosida qishloq xo'jaligi hayvonlarining genetik salohiyatini ro'yobga chiqarish mahsuldorlikni oshirishning zaxiralaridan biridir. Turli xil zotlardagi hayvonlarning ijtimoiy xulq-atvorini o'rganish ularning ma'lum oziqlantirish vabo'sh maydonda saqlash sharoitida mahsuldorligini oshirish yo'llarini topishga imkon beradi.

Kalit so'zlar

Qoramol, ijtimoiy xulq-atvor, sut mahsuldorligi, ierarxiya, nazariya, zot, tur.

Hayvonlarning xulq-atvori irsiyat va atrof-muhit omillari bilan belgilanadigan organizm hayotiy faoliyatining tashqi ko'rinishidir.

Karpenter ta'rifiga ko'ra (Gul, 1969), "ijtimoiy xatti-harakatlar" ikki yoki undan ortiq hayvonlar o'rtasidagi munosabatlarni va buning natijasida individual shaxslarning xatti-harakatlaridagi o'zgarishlarni ifodalaydi. Odatda, o'zaro ta'sirlar bir xil turdagi shaxslarga tegishli, ammo bu shart emas.[2.23-b.].

Qishloq xo'jaligi hayvonlarini boqishning zamonaviy usullari bilan odamlar turli zootexnikaviy va tashkiliy chora-tadbirlar yordamida hayvonlar o'rtasidagi munosabatlarga ta'sir ko'rsatadi, ammo shunga qaramay, ularning bir-biri bilan aloqa qilishining ayrim me'yorlari o'z kuchida qoladi. Bular, birinchi navbatda, ma'lum toifalar, jinslar doirasidagi ijtimoiy ierarxiya munosabatlari boshqaruv va ota-onalarning xatti-harakatlari, garchi bu munosabatlar inson aralashuvi bilan belgilanadi. Shunday qilib, odamlar hayvonlar o'rtasidagi ba'zi ijtimoiy munosabatlarni soddalashtirsa, boshqalarni murakkablashtiradi.

Qoramollar odatiy poda hayvonlaridir. Hozirgi xonaki hayvonlar podasining tabiiy tuzilishi ma'lum jins va yosh toifalariga mansub shaxslar alohida-alohida tarbiyalanganligi sababli buziladi. Ammo bir hil guruhlarda ham podada saqlanib qolgan xatti-harakatlar instinktini kuzatish mumkin. Hayvonlar bir-biridan uzoqqa

bormaydilar, ular doimo podaga yaqin bo'lishadi, undan orqada qolsalar, bu uzoq davom etmaydi.

Ma'lumki, erkin boqiladigan sigirlar guruhida shaxslar o'rtasida hukmronlik-bo'ysunish ierarxiyasi shakllanadi, ya'ni har bir sigir ma'lum darajaga ega. Guruh ierarxiyasi juda tez o'rnatiladi, yangi tashkil etilgan guruhdagi munosabatlarning 80% dan ortig'i birinchi yarim soat ichida o'rnatiladi. Darajalar taqsimoti juda barqaror. Hayvonlar kurash natijasida yuqori martabali mavqega ega bo'ladilar. Aniqlanishicha, bu o'rinni yuqori asabiy faoliyatning kuchli muvozanatli faol va kuchli muvozanatsiz turlari sigirlari egallagan bo'lsa, quyi pog'onani odatda zaif inhibitiv tipdagi hayvonlar egallaydi.

Porzig (1969) fikriga ko'ra, podaning ijtimoiy tuzilishidagi yuqori va quyi ierarxik tartibdagi sigirlarning xatti-harakatlaridagi farqlarni quyidagicha tavsiflash mumkin:

- yuqori ijtimoiy mavqega ega bo'lgan sigir uchun tajovuzkor harakatlar paytida faollikning oshishi, bo'ysunishning kamdan-kam namoyon bo'lishi, harakatlarda ishonch va erkinlik, oziqlanish fronti bo'ylab eng qulay joyni egallagan, uzoqroq dam olish vaqti, kavsh chaynash xarakterlidir; asosan yotib, oziq-ovqat tanlashning cheksiz imkoniyati, oziq-ovqatga erkin kirish imkoniyati bilan tez-tez joy o'zgartirish va bir guruhning boshqa hayvonlari ishtirokida uni bemalol eyish;

- pasto'rinni egallagan sigir uchun odatda ko'p sonli to'qnashuvlar, bo'ysunishning tez-tez namoyon bo'lishi, kamroq harakat erkinligi, qisqaroq yotish, tik turgan holda kavshqaytarish, dam olish joyini va oziqlantiruvchi joyni tez-tez o'zgartirish; ovqatni qabul qilishda xatti-harakatlardagi noaniqlik, va oziq-ovqat iste'mol qilganda, guruhda yuqori o'rinni egallagan hayvonlarning doimiy monitoringi. Yuqori o'rinni egallagan hayvonlar boshqa hayvonlarni bezovta qiladi, lekin ayni paytda o'zlarini tinchlantirmaydilar. [2, 24-bet]

Bu masalani batafsil o'rganishga turtki bo'lib, xolmog'or zotli sigirlarning bo'sh qutilarda saqlanayotgandagi xatti-harakatlarini kuzatishlar bo'ldi, chunki xolmog'or zotli sigirlar mavjud bo'lganidan beri doimo bog'langan holda saqlangan. Guruhdagi hayvonlarga bo'shmaydonlar bilan yangi kundalik tartib yaratiladi va hayvonning individual fazilatlarini aniqroq namoyon bo'ladi, ular ijtimoiy xulq-atvorda namoyon bo'ladi, bu ham hayvonlarning sut mahsuldorligiga ta'sir qila olmaydi.

Ilmiy tadqiqot ob'ekti Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar institutiga qarashli o'quv tajriba xo'jaligi xolmog'ori zotli sigirlarning soni 135 bosh miqdorida, 3-5 laktatsiya davrida. o'rtacha sut mahsuldorligi 4902 kg, MJ - 3,82%.

Ilmiy-iqtisodiy tajriba sigirlarning tug'ilish vaqtini, sut mahsuldorligini va xulq-atvor xususiyatlarini hisobga olgan holda, sigirlarni saqlash joylarida shakllantirish usuli bilan amalga oshiriladi.

2023-yilning yanvaridan dekabrigacha yil bo'yi chorvachilikka ega bo'lgan sigirlarning bokslardagi xatti-harakatlarini kuzatish muddati belgilandi. O'rganish davridagi sigirlarning xarakterli xatti-harakatlarini aniqlash uchun hayvonlarning ovqatlanish, dam olish, sog'ish va boshqalar paytida xatti-harakatlarini takroriy vizual kuzatishlar o'tkazildi.

Tuzilgan guruhlarda kuzatishlar boshidan ma'lum bir ierarxik tartib yaratilgan. Shu munosabat bilan hayvonlar o'rtasida tez-tez nizolar kuzatildi. Shunga qaramay, guruhlarda sigirlar o'xshashdir tezda ierarxik munosabatlar o'rnatildi, bu yerda yuqori va quyi darajadagi hayvonlar aniq ko'rinib turardi.

Yuqori ijtimoiy mavqega ega bo'lgan hayvonlar podada ma'lum imtiyozlarga ega va buni bizning kuzatishlarimiz tasdiqlaydi. Ular dam olishlari uchun o'zlarining sevimli joyini tanlashlari, oziqlantiruvchiga borishlari va u yerda xohlagan qolishlari mumkin; o'zlari afzal ko'rgan ozuqaniyeyishi mumkin; ular boshqalardan qo'rqmaydilar va hech qanday hayvon ularni bezovta qilishga jur'at etmaydi. Bunday hayvonlar o'zlarining ishlab chiqarish qobiliyatlarini amalga oshirish uchun eng yaxshi imkoniyatlarga ega va bu yuqori mahsuldorlikka ega hayvonlar ierarxik zinapoyada eng yuqori o'rinlarni egallashi kerak deb taxmin qilish uchun asos bo'ladi; biroq, dastlabki eksperimental natijalar buni tasdiqlamaydi.

Sigirlarning sut mahsuldorligi to'g'risidagi ma'lumotlarni ularning ijtimoiy mavqeini hisobga olgan holda tahlil qilsak (1-jadval) ko'rinib turibdiki, dominant bo'lgan 31 bosh sigirlarning sutkalik sut sog'ishi 12,5 kg ni tashkil etadi, bu esa sut mahsuldorligiga nisbatan 2,2 kg ga ko'pdir. Poda tarkibida oraliq o'rinni egallagan eng ko'p sigirlar - 83 bosh - sutkalik eng yuqori sut mahsuldorligi 15,02 kg. Bu podadagi o'rtacha 12,6 kg dan biroz yuqori.

1-jadval

Ijtimoiy daraja	Sigirlar soni		Mahsuldorlik	
	Maqsad.	%	Kunlik sut mahsuldorligi, kg	Yog'ning massa ulushi, %
Dominant sigirlar	31	25	12,5	3,86
Oraliq pozitsiyani egallagan sigirlar	83	60	15,02	3,82

Past darajali sigirlar	19	15	10,3	3,89
O'rtacha	135	100	12,6	3,84

Past darajali sigirlarni dominantlarning yoniga qo'yish zaif hayvonlarda doimiy stressning rivojlanishiga olib keldi. Hayvonlarning ishtahasi sezilarli darajada kamayadi, ovqat eyish, dam olish va chaynash vaqti kamayadi, bularning barchasi ularning mahsuldorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatmaydi.

Ammo qoramol hali ham ijtimoiy hayvonlar bo'lganligi sababli, ular o'rtasidagi muloqot stressga qarshi omil hisoblanadi. Agressivlik va raqobat bilan bir qatorda, qoramollar do'stona aloqalarning reaksiyalarini rivojlantirdi, masalan, yalash, imtiyozli yaqinlik va boshqalar. Juda past darajadagi hayvonlar yaqinlashishga va yuqori darajadagi hayvonlarni yalashga jur'at etmaydi. Agar bu kontakt sodir bo'lsa, unda yalashning tashabbuskori past darajadagi hayvondir. Eng yuqori va eng past darajadagi shaxslar o'rtasida ijtimoiy munosabatlar ko'proq yoki kamroq doimiydir.

Past darajadagi har qanday hayvon podada yuqori o'rinni egallashga intiladi, bu esa uzoq vaqt bo'lmasa-da, ijtimoiy tartibning buzilishiga olib keladi va qoida tariqasida, podaning ijtimoiy tuzilishi bir xil bo'lib qoladi.

Guruh tarkibini o'zgartirish hayvonlarda stressni keltirib chiqaradi, bu turli fiziologik funktsiyalarning buzilishiga va ularning mahsuldorligining pasayishiga olib kelishi mumkin. Guruhga yangi sigir kiritilganda o'rtacha sut sog'ish 5% va undan ko'proqqa kamayadi.[1,217-b.]

Guruhga yangi hayvon kiritilganda hayvonlarning ijtimoiy xulq-atvorida uch fazani kuzatish mumkin. Birinchi bosqich - o'zaro hidlash orqali aloqalarni o'rnatish davri. Ikkinchi bosqichda yangi hayvonlar o'ynashni boshlaydilar. Shundan so'ng dam olish bosqichi keladi, bu davrda ba'zida bir-birlarini yalash davom etadi, lekin ko'pincha butun guruh dam olish uchun yotadi. Ikkinchi kuni faqat yangi hayvonga hujum qilishning alohida holatlari kuzatiladi, ularning xatti-harakatida guruhda sodir bo'layotgan voqealarga yuqori reaktivlikni kuzatish mumkin.

Tadqiqotlarimiz shuni ko'rsatdiki, bitta sigirda dominantlik darajasining takrorlanishi juda yuqori va 0,95-0,97 ga yetadi, shuningdek, sigirlar o'rtasida martabalarining tez-tez qayta taqsimlanishi ham yuqori ijtimoiy mavqega ega bo'lgan sigirlarning mahsuldorligining pasayishiga olib keladi. Bu ikkalasi ham doimiy stress ostida bo'lganligi bilan bog'liq. Agar past darajadagi sigirlar yuqori darajadagi hayvonlarga hujum qilganda stressni boshdan kechirsa, u holda

dominant hayvonlar doimo o'z kuchlarini isbotlashlari va podada o'z pozitsiyalarini himoya qilishlari kerak, bu esa o'z navbatida stressdir.

Bo'sh joylarga, stressning ta'sirini kamaytirish uchun doimiy guruhlar tarkibini saqlashga harakat qilish va ularni fiziologik holatida bir hil bo'lgan hayvonlar bilan to'ldirish kerak. Bundan tashqari, belgilangan kun tartibiga qat'iy rioya qilish kerak.[1,219-b.]

Dastlabki tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'shab qolgan joylardan foydalanish uchun eng qulay bo'lganlar poda ierarxiyasida oraliq o'rinni egallagan, kompleksdagi xatti-harakatlarni o'rganish nisbatan oson bo'lgan itoatkor hayvonlardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Zelenkov P.I. Skotovodstvo / P.I. Zelenkov, A.I. Baranikov, A.P. Zelenkov. - Rostov-na-Donu: "Feniks", 2005. - 572 s.

2. Kovalchikova M, Kovalchik K. Etologiya krupnogo rogatogo skota / Per. soslovats. G.F. Karaseva. - M.: Agropromizdat, 1986.

3. Smirnov A.D. Metodicheskiyere komendatsi i dlya zoovet spetsialistov i studentov starshix kursov zooveterinarnyx fakultetov i otdeleniy - Arxangelsk, 2008. - 44s.

4. Урмонов А. Х., Таштемиров Р. М. СПОРТ ОТЛАРИДА МИОЗИТЛАРНИНГ КЕЧИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ДАВОЛАШ // ВЕСТНИК ВЕТЕРИНАРИИ И ЖИВОТНОВОДСТВА. - 2023. - Т. 3. - №.

5. Akbarov A. et al. SIGIRLARDA ATSIDOZNING SABABLARI, DAVOLASH VA OLDINI OLIISH CHORALARI // HOLDERS OF REASON. - 2023. - Т. 2. - №. 1. - С. 510-517.